

מהלכים במקרא

סוגיות בתורה

מבריאת העולם ועד מתן תורה

הרב יהודה הרצל הנקין

עורך: הרב איתם שמעון הנקין הי"ד

תוכן העניינים

הקדמה 11

במקום מבוא: יתרונו של הפשטן 13

פרשת בראשית

מהלך א: הבריאה 17

מהלך ב: הצורך ב'עזר' 23

מהלך ג: גן עדן והגירוש 27

מהלך ד: מי קובע נורמות של טוב ורע? 28

מהלך ה: העונש 29

מהלך ו: שם האישה 31

מהלך ז: קין והבל 31

מהלך ח: תרבות בבית הרוצח 34

מהלך ט: בני האלוהים 35

חיבה יתירה לפרשת בראשית 36

פרשת נח

מהלך א: קץ כל בשר 41

מהלך ב: דור המבול לעומת דור הפלגה 42

מהלך ג: תפנית בהנהגה האלוקית 45

Rabbi Yehuda Henkin
Mahalakhim Bamikra
From Creation to Matan Torah

© כל הזכויות שמורות למחבר, 2020

ספרי מיד, הוצאת קורן
חיד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 סקס: 02-6330534
www.maggidbooks.com

עורך אתראי: ראובן ציגלר
הגהה: אוריה חרד לוי, ר' משה דוד צ'צ'יק
עיצוב: שמעון בן-שחר
עיצוב הכריכה: דניאל גדלביץ

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסח"ב 1-297-526-965-978 ISBN

נדפס בישראל 2020 Printed in Israel

- מהלך ה: המכות..... 207
 מהלך ו: תועבה או אליל?..... 209

פרשת בא

- מהלך א: מדוע לא נכנס הארבה לבתי המצרים..... 211
 מהלך ב: מעמדם של 'עבדי פרעה'..... 212
 מהלך ג: שיקולי כבוד ויהירות..... 212
 חיבה יתירה לפרשת בא..... 213

פרשת בשלח

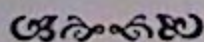
- מהלך א: הרכב הצבא המצרי..... 215
 מהלך ב: מלחמת ה' בעמלק..... 216
 חיבה יתירה לפרשת בשלח..... 217

פרשת יתרו

- מהלך א: הפחד כיסוד באמונה..... 219
 חיבה יתירה לפרשת יתרו..... 220

פרשת משפטים

- מהלך א: ייחודו של נעשה ונשמע..... 225
 חיבה יתירה לפרשת משפטים..... 228

- נספח א: מידות כלי המשכן (לפרשת תרומה)..... 231

נספח ב, לראש השנה: קול תרועה - עצב או שמחה?

- (לפרשת כי תישא)..... 233

- נספח ג: טומאת היולדת (לפרשת תזריע)..... 235

פרשת מקץ

- מהלך א: האם יוסף היה אמור לסמוך על הנס..... 159
 מהלך ב: למה היה רעב במצרים למרות שהיה לחם?..... 161
 מהלך ג: למה התעלל יוסף באחיו, ומה ביקש להשיג?..... 162
 חיבה יתירה לפרשת מקץ..... 168

פרשת ויגש

- מהלך א: מה הייתה תכניתו של יוסף?..... 173
 מהלך ב: הסרת המסווה בין יוסף לאחיו..... 174
 מהלך ג: הרשות לרדת מצרימה ולצאת ממנה..... 175
 מהלך ד: להיכן נעלמו בנות יעקב?..... 176
 מהלך ה: מי ילדה מי ליעקב?..... 177
 חיבה יתירה לפרשת ויגש..... 179

פרשת ויחי

- מהלך א: לאן נעלמו שאר בני יוסף?..... 181
 מהלך ב: ברכת הנערים וברכת הבנות..... 184
 מהלך ג: התמורה ביחסי האחים לאחר פטירת יעקב..... 186
 חיבה יתירה לפרשת ויחי..... 189

פרשת שמות

- מהלך א: השלטון החדש ושעבוד העברים..... 195
 מהלך ב: הבן המאומץ של בת פרעה..... 197
 מהלך ג: הר האלוהים..... 198
 חיבה יתירה לפרשת שמות..... 199

פרשת וארא

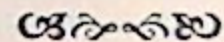
- מהלך א: עם ונצחיות..... 203
 מהלך ב: באין חזון יפרע עם..... 204
 מהלך ג: המופתים במצרים מול המופתים בסיני..... 205
 מהלך ד: ניתוח התנהגותו של פרעה..... 206

ואכן כמתכונתו בראשון כן מתכונתו בשני... צולל במים אדירים ומעלה פנינים יקרים, חידושים וביאורים ערבים בטוב טעם ודעת".

עם הופעת חלק שלישי של 'בני בני' בתשנ"ח וחלק רביעי בתשס"ה, הופיעו עמם מקצת הוספות והשלמות לפירוש. הרגשתי אז בצורך במהדורה חדשה שתאחד את החלקים, ומעל לכל: שיהיה פירוש זמין ונגיש לציבור הרחב, הן על ידי ריכוזו בספר אחד, והן על ידי עיבוד מחדש בסגנון קל וקליל, ללא ויתור על רמתו ותוכנו. את מלאכת העיבוד קיבל על עצמו באהבה בני הרב איתם שמעון הל"ד אשר הוסיף משלו, וכבר יצא לו שם, בחייו ובמותו, בחיבוריו המעמיקים.

ולאשתי אומר: זכרתי לך חסד נעוריני, איך בראשית כלולותנו ישבנו בלילי שבת ועברנו על פרשת השבוע, ושאלנו על כל דבר קטן כגדול. וכן עשינו בשבת בבוקר, ובסעודה שלישית קראנו את הפרשה הבאה. הרבה מן השאלות ששאלנו בתחילת השבת תירצנו לקראת סופה. מאותן השבתות יצא גרעין הספר הזה וכמה וכמה מפירושי אשתי מוטמעים בו.

עיקרו של ספר זה הוא המהלכים. בסוף כל פרשה הוספתי פירושים קצרים במדור מיוחד בשם "חיבה יתירה", נוטריקון "חידושים בפשט התורה".

במקום מבוא יתרונו של הפשטן

בהסתכלות על פרשנות המקרא מקובל לראות את בעל הפשט כמוגבל לעומת עמיתו הדרשן. הפשטן כבול על ידי הלשון והעלילה, ואילו בעל הדרש והדרוש חופשי לקשר בין עניינים שונים, לצרף צירופים מפתיעים, לצייר פרטים רבים שאינם מופיעים בכתוב ולהעשיר את המקרא כיד הטובה עליו.

אכן, לא חסרים חיבורים על התורה בדרך הפשט שהם אפרורים וחסרי דמיון. אנו עדים בימינו לספרים המאריכים בניתוחים לשוניים סטריליים, בתיאורי רקע המוסיפים אך מעט להבנת הנעשה ולא כלום לתחושה הדתית ולהארתו של הקורא, ובהסברים מסוגים שונים שאינם מושכים ואינם משכנעים. אין פלא, אפוא, שהקורא זונח את הספרים הללו על המדף וחוזר ל'מקראות גדולות' הישן והמוכר.

אולם תאור זה מציג בצורה מעוותת את פעילותו מרחיבת האופקים של הפשטן בחלקים העלילתיים של המקרא. בתורה – הסתום ה'נרטיבי' מרובה על המפורש; רק מקצת מן הנעשה מפורט בכתוב, וגם כשפרטי המעשה מבוארים, הגורמים והמניעים שמאחורי ההתרחשויות בדרך כלל נשארים סתומים. כוחו של בעל הפשט נעוץ דווקא בכך שהוא עוסק ב'אמת' של הסיפור. מסוגל הוא לחדור לאמתו של המעשה המסופר, עד שמופיעה אצלו תחושה שאכן כך היו פני הדברים: אילו היה שם, כך הם היו נראים! לשם כך דרושה לבעל הפשט מידה גדושה של אינטואיציה ויכולת דמיון, וכן חוש בלשני מחודד, הנחוץ כדי לפענח את הרמזים שבכתוב, לשחזר ולמלא את החסר.

אָחיו כי אתו אָהב אָביהם מְכַל אָחיו, וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ (בראשית לו ד) –
 יִרְאוּ דוּקָא, כי הכוונה לכתונת הפסים שיוסף לבש לנגד עיני אחיו
 למרות שהיה ברור לאחים שיעקב אוהב את יוסף יותר מאשר אותם –
 הם היו יכולים להתעלם מעובדה זו, אלמלא כתונת הפסים שהתנוססה
 מולם מדי יום ביומו.

התגרותו של יוסף באחיו על ידי כתונת הפסים, גברה בהמשך הפרשה:
 "וַיִּלְךְ יוֹסֵף אַחֵר אָחיו וַיִּמְצֵאם בְּדֹתָן" (בראשית לו יז) – כתונת הפסים
 בוודאי הייתה בגד חשוב ויקר-ערך, ובדרך כלל לא נהוג ללבוש בגד כזה
 במהלך מסע בדרכים. בכל זאת לבש יוסף את הכתונת, כפי שהכתוב
 מדגיש: "וַיִּפְשְׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כְּתֹנֶתוֹ, אֶת כְּתֹנֶת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלָיו
 (שם כג). כך גם הצליחו האחים לזהות אותו ממרחק רב, הרבה לפני
 שהגיע אליהם: "וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרֶחֶק" – את הדמות הלבושה בכתונת הפסים
 המוכרת – "וּבְטָרֵם יִקְרַב אֲלֵיהֶם, וַיִּתְנַקְלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ" (שם יח). הכתוב
 מדגיש שהאחים הזדרזו לתכנן את הריגתו "בטרם יקרבו אליהם", כי ביקשו
 להסכים על כך לפני שפני אחיהם יהיו מול עיניהם, דבר שעשוי לגרום
 להם לרחם עליו.

מהלך ד: מכירת יוסף

1. המזימה כללה את התירוץ ליעקב

וַעֲתָה לָכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַכְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאִמְרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהוּ
 (בראשית לו כ)

בשעת תכנון ההתנקשות כבר החליטו האחים שיספרו לאביהם ש"חיה
 רעה אכלתהו". למה לא ישיבו: "לא ידענו מה היה לו", ובכך ימנעו
 משקרים מורכבים ומהצורך לתאם גרסאות?

ייתכן שחששו שאם יעקב לא יקבל תשובה מוחלטת על גורלו של יוסף,
 הוא יחפש אחריו ברחבי הארץ – וחיפוש כזה עלול להביא לחשיפת סודם
 האפל של האחים. ייתכן גם שהתכוונו לטובת אביהם, ושיערו שהידיעה
 על מות יוסף תגרום ליעקב להתאבל, להתנחם ולהשתקם, ואילו חוסר
 הודאות אודות גורלו של יוסף עלול להרוס את שארית חייו.

2. תכנית ההצלה של ראובן

וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיִּצְלָהוּ מִיָּדָם, וַיֹּאמֶר לֹא נִכְנָו נַפְשׁ וַיֹּאמֶר אֶלְהֵם רְאוּבֵן
 אֶל תִּשְׁפְּכוּ דָם, הִשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּשַׂדְּבָה וְיָד אֶל
 תִּשְׁלַחוּ בּוֹ, לְמַעַן הִצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשְׁיבוֹ אֶל אָבִיו. (בראשית לו
 כא-כב)

ראובן לא אמר לאחיו: 'אל נא נכנו נפש', בלשון בקשה, כפי שפנה בפסוק
 הבא: "אל תשפכו דם", אלא קבע: "לא נכנו נפש! האחים רצו שכל אח
 יטול חלק ברצח, כלשונם: "לכו ונהרגוהו". אם אחד האחים יסרב להשתתף
 ברצח, ממילא מתבטלת תכנית זו, ולכן ראובן קבע בוודאות: "לא נכנו",
 דהיינו כולנו יחד.

אולם עדיין חשש ראובן שמא יחליטו אחיו לרצוח את יוסף גם בלעדיו,
 ולכן פנה אליהם בשנית, והפעם בלשון בקשה: "אל תשפכו דם", אלא
 "השליכו אתו אל הבור" והוא ימות מאליו ברעב ובצמא, היות "והבור
 רק אין בו מים" (בראשית לו כד). אין חשש שהתכנית לא תצליח, שכן,
 לדברי ראובן, הבור שעליו מדובר נמצא במדבר, ולא יבוא מי שיוכל להציל
 את יוסף. גם לא היה סיכוי שירדו גשמים, כי מלבד שמדובר במדבר,
 מסתבר גם שהאירוע התרחש בשיא הקיץ, זוהי הסיבה שהאחים הצמינו
 עם הצאן עד אזור שכם, שכן בסביבת מגוריהם כבר התייבש המרעה.

3. ההיגיון שבמכירה לישמעאלים

וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֶרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעָה, וְגַמְלֵיהֶם
 נִשְׂאִים נְלָאָת וַצְרִי וְלֹט, הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם. (בראשית לו כה)

מדוע שינו האחים את החלטתם וביקשו למכור את יוסף לשיירת
 הישמעאלים? הסיבה פשוטה: המכירה תבטיח שיעקב לא יגלה את
 המעשה. שיירת הישמעאלים באה מגלעד והולכת מצרימה. הדרך שבין
 הגלעד למצרים אינה עוברת בסביבות חברון, ולכן אין סיכוי שיעקב יפגוש
 אותם ויגלה את המכירה. יתר על כן, אנשי שיירות אלה נהגו לסחור
 בעיקר ב'נְלָאָת וַצְרִי וְלֹט' – ולא בעבדים – ולכן אין חשש שיעקב יחקור
 בכיוון זה. סיבה שלישית למכירה היא שהגמלים 'הולכים להוריד מצרימה',
 ומשם, מארץ רחוקה זו, לא סביר שיוסף יצליח לחזור.